

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

**Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної
роботи здобувачів вищої освіти механіко-технологічних,
архітектурно-дизайнерських та електронно-інформаційних
спеціальностей**

Затверджено
на засіданні кафедри
філософії і суспільних наук
протокол № 6
від 19.01.2022 р.

Громадянська освіта. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти механіко-технологічних, архітектурно-дизайнерських та електронно-інформаційних спеціальностей / Укладачі Колеватов О.О., Крук О.І. Чернігів: НУЧП, 2022. 54 с.

Укладачі: Колеватов Олексій Олександрович, кандидат історичних наук,
доцент

Крук Олександр Іванович, кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Шакур Н.В, завідувач кафедри філософії і
суспільних наук, кандидат філософських наук,
доцент

Рецензент: Киселиця Світлана Володимирівна, кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Вступ

Актуальність громадянської освіти в Україні зумовлена процесами демократизації, трансформації та глобалізації, що розгорнулися у світі на зламі ХХІ ст. Сучасне постіндустріальне суспільство потребує відповідної форми політичної організації, яка забезпечувала б умови для розкриття творчих можливостей людини та потенціалу нових технологій, що реально здійснити лише у вільному, демократичному суспільстві, яке сповідує триаду «вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна держава».

Важливість громадянської освіти зумовлена новими соціально-політичними реаліями українського суспільства, пошуком спільних для громадян демократичних цінностей і національних ідеалів, участю України в загальносвітових політичних, економічних і соціокультурних процесах. Це потребує освіти для демократичного громадянства через якісне формування громадянської ідентичності, здатності й готовності молоді людини до усвідомленого вибору шляхом критичного аналізу різних можливостей та варіантів, активної участі в суспільних процесах, установлення конструктивних відносин на засадах соціального партнерства. Відтак одним із основних соціальних замовлень є формування й розвиток здатності здобувача вищої освіти до життя й діяльності в правовій демократичній державі.

Основою демократичного ладу є людина, яка спроможна розкрити його потенціал і для якої демократія є природним середовищем задоволення особистих і суспільних інтересів. Саме за демократії розквітає громадянське суспільство – сфера самовияву вільних індивідів та їхніх добровільних асоціацій, для якої властиві горизонтальні несанкціоновані державою зв'язки між громадянами, що мають справді колективний характер. Сучасна демократія вимагає від особи не лише політичної активності, а й усвідомлення нею власної ролі і значення в житті суспільства та дії відповідно до власних переконань і цінностей.

Методичні вказівки відповідають змісту робочої програми з дисципліни «Громадянська освіта», де на аудиторну роботу заплановано 30 годин, а на самостійне вивчення – 60 годин.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

1 Предмет, принципи і завдання громадянської освіти

Актуальність громадянської освіти в Україні. Мета та завдання громадянської освіти. Предмет та принципи громадянської освіти. Концептуальні підходи до змісту громадянської освіти. Знання, які охоплює зміст громадянської освіти. Місце і роль громадянської освіти.

2 Структурні характеристики сучасного суспільства

Сутність суспільства та його сфери. Типологія суспільства. Характеристика типів суспільства за Д.Беллом. Розвиток суспільства. Соціальні спільності (натовп, народ, маса). Соціальні групи. Соціальна стратифікація. Проблема середнього класу в Україні. Соціальна мобільність. Механізми і канали соціальної мобільності. Конфлікт як соціальне явище. Політичний конфлікт та його різновиди. Шляхи подолання конфліктних ситуацій. Соціальні інститути суспільства.

3 Держава як форма організації суспільства

Поняття, ознаки, історичні умови виникнення та теорії походження держави. Типи держави. Основні функції держави: внутрішні і зовнішні. Форми державного правління: монархія, республіка, парламентська монархія, президентська і парламентська республіки. Форми державного устрою: унітарні держави, федерації, конфедерації. Структура державного механізму управління. Державний апарат. Законодавчі, виконавчі і судові органи. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління. Вплив держави на суспільство та громадянина на державу.

4 Демократія в сучасному світі

Політичний режим як метод здійснення державної влади. Політичні режими: тоталітарний, авторитарний, демократичний. Типологія і динаміка політичних режимів. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя. Історія становлення демократії. Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Основні концепції та форми демократії. Конституційні гарантії демократії. Розвиток демократії в Україні.

5 Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян

Захист прав і свобод людини. Еволюція концепції прав людини за К.Васаком. Типологія прав людини. Політична соціалізація громадян. Класифікація політичної поведінки і політичної участі. Масові форми політичної участі (мітинги, демонстрації, страйки, бойкоти, акції громадської непокори). Політичний екстремізм. Взаємозв'язок моралі, політики та права.

6 Громадянське суспільство

Еволюція уявлень про громадянське суспільство. Інститут громадянства. Депортація. Еміграція. Подвійне громадянство. Структура та функції громадянського суспільства. Різновиди громадянського суспільства. Розвиток громадянського суспільства в Україні.

7 Місцеве самоврядування. Роль засобів масової інформації у функціонуванні громадянського суспільства

Характерні риси місцевого самоврядування. Світові моделі місцевого самоврядування. Функції та ознаки місцевого самоврядування. Повноваження територіальних громад. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні (місцеві референдуми, громадські ради, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання, роботі органів самоорганізації населення). Волонтерська діяльність. Функції засобів масової інформації. Свобода слова та цензура. «Джинса» та ознаки її розпізнавання. Суспільні медіа та їхня місія в демократичному суспільстві. Маніпуляція і пропаганда в медіапросторі. Фейкова інформація.

8 Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборчі системи

Поняття політичної партії. Генеза і типологія політичних партій, їх функції в політичних системах сучасного суспільства. Сучасна класифікація політичних партій. Типологія партійних систем за Дж. Сарторі. Вибори як інструмент демократії. Основні типи сучасних виборчих систем. Етапи виборчого процесу. Структурно-функціональні характеристики громадських організацій. Молодіжні громадські організації. Вплив громадських організацій на владу. Громадські рухи.

9 Міжнародні відносини та світова політика. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів

Особливості сучасних міжнародних відносин як різновиду суспільних відносин. Цілі, функції та засоби зовнішньої політики. Глобалізаційні та міграційні процеси. Глобальні проблеми сучасності. Головні напрямки створення ефективної системи міжнародної безпеки у сучасних умовах. Міжнародні організації і їх роль у збереженні миру, безпеки, політичного консенсусу. Співпраця України з міжнародними організаціями. Історія та сьогодення Європейської спільності. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів. Зростання авторитету і відповідальності України у політичному вирішенні глобальних проблем сучасності.

10 Людина в ринковій економіці

Економічна культура людини на сучасному етапі розвитку суспільства. Соціально-економічні права і свободи людини в умовах ринкових відносин. Соціальний захист населення України. Безробіття. Державні соціальні гарантії.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Структурні характеристики сучасного суспільства

План

1. Сутність суспільства та його типологія. Розвиток суспільства.
2. Соціальні спільності та групи.
3. Соціальна стратифікація. Проблема середнього класу в Україні.
4. Соціальна мобільність у сучасному суспільстві.
5. Конфлікт як соціальне явище.
6. Соціальні інститути суспільства.

Основні поняття теми: суспільство, традиційне суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство, соціальний прогрес, соціальна спільність, народ, натовп, маса, соціальна групи, соціальна стратифікація, соціальний статус, середній клас, соціальна мобільність, соціальний конфлікт, політичний конфлікт, конфліктна ситуація, інцидент, ескалація, компроміс, консенсус, соціальний інститут

Теми рефератів

1. Соціологічні теорії суспільства.
2. Постіндустріальне суспільство: теорія і практика.
3. Соціальний прогрес і регрес: реформи і революції.
4. Особливості етапів розвитку українського суспільства.
5. Соціальні спільності: маса, народ, натовп.
6. Проблеми становлення та розвитку середнього класу в Україні.
7. Бідність у сучасному суспільстві.
8. Соціальна нерівність: проблеми виникнення та можливості усунення.
9. Характерні ознаки та особливості соціальної структури українського суспільства.
10. Теорія соціальної мобільності П. Сорокіна.
11. Соціальні конфлікти у сучасному українському суспільстві.
12. Конфлікти у молодіжному середовищі.
13. Міжнаціональні та міжетнічні конфлікти та їх специфіка.
14. Шляхи подолання конфліктних ситуацій.

Теми для дискусії

1. Висловіть свою думку щодо слів М. Амосова: «Роздумуючи про щастя, я давно дійшов висновку, що його приносять не гроші і не висока посада, слава або успіх у жінок, а ставлення до тебе інших людей, їх довіра, повага, любов».
2. Висловіть своє ставлення до судження Е. Дюркгейма про те, що люди можуть бути щасливими лише тоді, коли їх бажання співмірні з їх засобами.

3. Проаналізуйте, як на поведінці людей і їхньому способі життя позначається класове становище.
4. Існують дві протилежні точки зору на бідність. Одні вважають: чим більше багатих, тим більше жебраків. Інші заперечують: чим більше багатих, тим багатше населення в цілому, отже, менше бідних і нужденних. А як думаєте Ви? Обґрунтуйте свою точку зору.

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст та відмінність понять «країна», «державна», «суспільство».
2. Розкрийте суть основних ознак суспільства.
3. За якими критеріями можна здійснювати типологію суспільства?
4. Наведіть та охарактеризуйте основні соціальні спільності.
5. До якого типу суспільства Ви віднесли б сучасну Україну?
6. Що таке соціальна стратифікація?
7. Які Ви знаєте типи стратифікаційних систем?
8. Які важливі функції виконують середні класи у сучасних західних суспільствах для забезпечення нормальної соціальної життєдіяльності?
9. У чому полягає суперечливість процесів формування українського середнього класу.
10. Наведіть приклади різновидів соціальної мобільності у сучасному суспільстві.
11. Кого можна віднести до маргінальних верств населення.
12. Чому в сучасних розвинених суспільствах існує бідність?
13. Розкрийте зміст поняття «конфлікт», «соціальний конфлікт».
14. Проаналізуйте позитивні та негативні функції конфліктів.
15. Які Ви знаєте шляхи подолання конфліктних ситуацій?
16. Наведіть та охарактеризуйте соціальні інститути суспільства.

Завдання для самостійної роботи

1. Зробіть порівняльний аналіз традиційного, індустріального та постіндустріального суспільств (у формі таблиці).
2. Опишіть спосіб життя, доходи, житлові умови, купівельні можливості двох соціальних класів (або двох прошарків) за вільним вибором.

Література

1. Александрова О.С. Взаємодія конкуренції та партнерства як фактор розвитку середнього класу в Україні: філософський аналіз. К.: Вид-во ПАРАПАН, 2009. 252 с.
2. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / Уклад. Н.Гайдук, І.Сенюта, О.Бік, Х.Терешко. Львів: ПАІС, 2007. 296 с.
3. Бойко-Бойчук Л. Методика синергетичного аналізу соціально-політичних систем (Теоретичний аспект) // Людина і політика. 2004. № 4. С. 92-105.
4. Болотіна Є.В., Мішура В.Б. Соціологія: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 128 с.

5. Гавриленко І. Мережеве суспільство як поняття, образ та історична перспектива // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2012. № 1. С. 63-81.
6. Гірник А., Бобро А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. К.: Основи, 2004. 172 с.
7. Грищенко К. Трансформаційна процеси в Україні і роль соціології та інших соціогуманітарних наук у модернізації українського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2012. № 2. С. 186-203.
8. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
9. Дворецька Г.В. Соціологія Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2002. 472 с.
10. Демків О. Соціальний капітал українського суспільства: сильні та слабкі капіталогенерувальні структури // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2012. № 4. С. 3-22.
11. Загороднюк Т. Трансформація російського та українського суспільства у концепції Т.І.Заславської та Н.В.Паніної // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2013. № 2. С. 73-88.
12. Казаков В. Концепція нового соціального конфлікту Алена Турена // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2008. № 3. С. 151-169.
13. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
14. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації: Навч. посібник. Львів: Магнолія 2006, 2007. 328 с.
15. Коваліско Н.В. Стратифікаційні порядки суспільства: концептуальні уявлення та досвід вивчення: Монографія. К.: Ін-т соціології НАН України, 2008. 240 с.
16. Кузьменко Т.М. Соціологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
17. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: підручник. К.: Каравела, 2004. 256 с.
18. Макеєв В.С., Патракова А., Домаранська А. Диференціація і стратифікація населення України за сприйняттям ситуації нерівності // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2011. № 3. С. 85-100.
19. Малиш Л. Спільне та відмінне у сприйнятті соціальної нерівності населенням різних країн // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2011. № 4. С. 97-120.
20. Матусевич В. Соціальний інститут: функція, генеза, структура // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2004. № 4. С. 43-54.
21. Нестуля О.О. Соціологія: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 272 с.
22. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник. К.: КНУБА, 2012. 140 с.
23. Петрушина Т. Якість життя – головний критерій стану суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2013. № 3. С. 117-141.
24. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник / За ред. Т.В.Гончарук. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
25. Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами. К.: Професіонал, 2007. 332 с.

26. Симончук О. Класова дія: тенденції формування соціальних класів в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2011. № 4. С. 50-96.
27. Соціологія. Модульний курс: навч. посіб. / За ред. Н.М.Семке. Х.: Торсінг плюс, 2009. 352 с.
28. Соціологія. Навч. посіб. для вищих навчальних закладів / За ред. С.О.Макеєва. К.: Українська енциклопедія, 2008. 378 с.
29. Соціологія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів – 2-ге вид., доопр. доп. / за заг. ред. В.І.Докаша. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448 с.
30. Соціологія: Підручник / За ред. В.М.Пічі. 4-те видання, виправлене. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 293 с.
31. Соціологія: підручник / Ю.Ф.Пачковський, Н.В.Коваліско, І.В.Городняк та ін.; за ред. Ю.Ф.Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
32. Соціологія. Підручник для соціогуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Галушко К.Ю., Ярошенко А.О., Степико В.П. та інші; гол. ред. В.Б.Євтух. К.: Вид-во НПУ ім. М.Драгоманова, 2010. 360 с.
33. Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Городяненка. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 560 с.
34. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів [В.І.Волович, М.І.Горlach, В.Г.Кремень та ін.] [6-те вид.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 808 с.
35. Структурні виміри сучасного суспільства: Навч. посібник // За ред. С.Макеєва. К.: Інститут соціології НАН України, 2006. 372 с.
36. Титаренко Л. Пострадянська трансформація суспільства крізь призму оцінок російських і українських соціологів // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2013. № 2. С. 199-209.
37. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій. Львів: вид-во «Кальварія», 2004. 460 с.
38. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
39. Юрій М.Ф. Соціологія. К.: Дакор, 2005. 552 с.
40. Sztompka P. Socjologia. Krakow: Znak, 2005. 653 s.

Методичні рекомендації

Під час вивчення першого питання зверніть увагу на те, що суспільство – це соціальна система. Соціальна система – це цілісне соціальне утворення, основними елементами якого є люди, їх зв'язки і взаємодія. Тому слід визначити та проаналізувати головні сфери суспільства, в яких найбільш рельєфно проявляється специфіка життєдіяльності людини та громадянина. Важливим є визначення типів суспільства та шляхів його розвитку, соціальних зав'язків та взаємодії. Охарактеризуйте типологію суспільства за Деніелом Беллом. Спробуйте пояснити головні відмінності еволюційного та революційного розвитку суспільства.

Готуючись до другого питання треба мати на увазі, що структура суспільства передбачає наявність відносно самостійних, але пов'язаних між

собою елементів. Розглядаючи це питання спробуйте проаналізувати основні соціальні спільноти: назовп, народ, маса. Характеризуючи типологію соціальних груп, спробуйте зробити порівняльний аналіз основних особливостей різних типів груп.

При вивченні наступного питання варто звернути увагу на те, що впорядкована і організована нерівність отримала назву стратифікація. Основою стратифікації можуть виступати такі чинники, як багатство, престиж, влада, професія, кваліфікаційні навички, освіта, соціальні норми, моделі поведінки та ін. При вивченні теорії соціальної стратифікації необхідно проаналізувати різні підходи до цієї концепції, з'ясувати сутність соціальної нерівності та типи соціальної стратифікації. Охарактеризуйте поняття середнього класу та сутність дискусій про нього. Особливу увагу слід приділити проблемі стратифікації та диференціації у соціальній структурі українського суспільства. Спробуйте проаналізувати становлення та розвиток середнього класу в Україні.

Четверте питання вимагає від Вас акцентувати увагу на тому, що зміна положення людей у соціальному просторі отримала назву соціальної мобільності. Охарактеризуйте різновиди, механізми та канали соціальної мобільності. Зверніть увагу на те, що переважання висхідної соціальної мобільності, тобто переміщення у верству чи клас з більш високим соціальним престижем, є ознакою відкритості суспільства та засобом розв'язання соціальних суперечностей. Проаналізуйте основні тенденції соціальної мобільності в Україні. Подумайте, представники яких професій в Україні мають можливості швидкої висхідної соціальної мобільності.

Під час підготовки до п'ятого питання розгляньте роль конфлікту як неминучого явища розвитку суспільства, визначте його конструктивні та деструктивні функції, стадії. Особливу увагу слід приділити аналізу типологій і класифікацій конфліктів, методам їх вирішення і попередження. Спробуйте охарактеризувати різні методи, які використовують при вирішенні конфліктів: уникнення конфлікту, переговори, перенесення конфлікту, метод компромісу, використання посередників арбітрів, третейського суду та ін. Зверніть увагу на соціальні конфлікти в сучасному українському суспільстві.

Розглядаючи останнє питання зверніть увагу на класифікацію соціальних інститутів за Яном Щепанським. Охарактеризуйте формальні та неформальні соціальні інститути. Спробуйте проаналізувати функції соціальних інститутів. З'ясуйте, від яких факторів залежить ефективність діяльності соціальних інститутів.

Тема 2. Держава як форма організації суспільства

План

1. Сутність і ознаки держави. Генеза ідей про державу.
2. Типи, структура та функції держави.
3. Вищі органи сучасної держави.
4. Форми державного правління та устрою.
5. Вплив держави на суспільство та громадянина на державу.

Основні поняття теми: держава, суверенітет, форма державного правління, монархія, республіка, президент, парламент, уряд, коаліція, форма державного устрою, унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, контрасигнування, соціальна держава, правова держава, децентралізація

Теми рефератів

1. Запорізька Січ: традиції української державності.
2. Державність і анархія. Чи сучасні сьогодні П.Ткачов і І.Бакунін.
3. Основні концепції походження держави.
4. Теорія держави в роботах Б.Кистяковського.
5. Концепція української державності в творах В.Липинського.
6. Розподіл влади як головний стимулюючий принцип проти зловживання влади в теорії Ш.Монтеск'є.
7. Г.Спенсер про особу і державу.
8. Основні риси правової держави.
9. Федералізм: історія та сучасні проблеми.
10. Порівняльна характеристика територіально-політичного устрою України з іншою державою (одна з країн «Великої сімки», Австралія, Бразилія, Індія, Китай, Мексика, Південно-Африканська Республіка, Японія).

Теми для дискусії

1. Чи узгоджуються принципи демократії з монархічною формою правління?
2. Держава «загального благоденства» – утопія чи реальність?
3. Чи можливе, на Ваш погляд, існування людського суспільства без держави в близькому (далекому) майбутньому?
4. Яким чином громадянин може впливати на державу.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке держава?
2. Охарактеризуйте основні ознаки держави.
3. Назвіть теорії походження держави і стисло охарактеризуйте їх.
4. Яка структура держави, її основні компоненти?
5. Які функції покликана виконувати держава?
6. Яке місце і роль держави у політичній системі суспільства?
7. Що таке державний суверенітет?
8. Розкрийте особливості парламентської, президентської та «змішаної» республік.
9. Чим відрізняється процедура формування уряду в парламентських і президентських республіках?
10. Які риси характеризують унітарну державу?
11. Назвіть ознаки федеративної та конфедеративної держави.
12. Які ознаки правової держави Ви можете назвати?
13. Чи всяка правова держава є соціальною?
14. Якою за формою державного правління й устрою є Україна?
15. Як Ви розумієте взаємодію держави і громадянського суспільства?

Завдання для самостійної роботи

На основі Конституції України складіть схему державного устрою нашої держави.

Література

1. Алексеев В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: АМУПП, 2000. 200 с.
4. Бобик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник. К.: Каравела, 2009. 496 с.
5. Бойко-Бойчук Л. Методика синергетичного аналізу соціально-політичних систем (Теоретичний аспект) // Людина і політика. 2004. № 4. С. 92-105.
6. Висоцький О. Легітимаційна політика: поняття і сучасність // Політичний менеджмент. 2006. № 3. С. 3-20.
7. Воронов І. Громадянське суспільство і влада // Людина і політика. 2003. № 1. С. 31-41.
8. Воронов І.О. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. К.: Генеза, 2005. 288 с.
9. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
10. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
11. Гончарук Т.В. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
12. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
13. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
14. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
15. Дробінка І.Г. Політологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 289 с.
16. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
17. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
18. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс].
Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>

19. Левківський К.М., Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Магнолія Плюс», 2004. 476 с.
20. Лісничий В.В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. К.: ВД «Професіонал», 2004. 336 с.
21. Логвина В.Л. Політологія: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.
22. Михайловська О. Держава і розвиток інститутів громадянського суспільства // Політичний менеджмент. 2005. № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=40&c=788>
23. Острянюк М.М. Політологія. Конспект лекцій: навч. посібник. – Чернігів: ЧДТУСТП, 2011. 195 с.
24. Павленко Р. Парламент і уряд. Як оптимізувати механізм відносин // Віче. 2002. № 4. С. 7-13.
25. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. 5-те вид. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 304 с.
26. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
27. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. К.: Здоров'я, 2004. 776 с.
28. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 384 с.
29. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
30. Політологія: Підручник для вищ. навч. закладів / За загальною ред. Ю.І. Кулагіна. К.: Альтерпрес, 2002. 612 с.
31. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 568 с.
32. Політологія: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Керівник авт. кол. М.І. Панов. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
33. Пролеєв С.В. Метафізика влади. К.: Наукова думка, 2005. 324 с.
34. Романюк О. Моделі державного правління: світовий досвід і реалії посткомуністичних суспільств // Політичний менеджмент. 2008. № 4. С. 74-87.
35. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
36. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
37. Сіленко А. Від держави загального добробуту до держави можливостей // Людина і політика. 2002. № 3. С. 120-128.
38. Сіленко А. Політичні чинники формування держави загального добробуту // Людина і політика. 2001. № 5. С. 136-143.

39. Сіленко А.О. Соціальна держава: тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України. К.: [б. в.], 2002, 357 с.
40. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навч. посіб. К.: НМЦВО, 2003. 266 с.
41. Фісун О. Типологія політичних систем: основні підходи // Політичний менеджмент. 2005. № 5. С. 39-50.
42. Шаповал В.М. Державний лад країн світу: Довідник. К.: Український центр правничих студій, 1999. 320 с.
43. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
44. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авсентьєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
45. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
46. Ющенко Л.І. Політика суспільного життя. Чернігів: Лозовий В.М., 2012. 559 с.

Методичні рекомендації

Упродовж історичного розвитку людство пройшло складний шлях пошуку найкращих форм колективного співжиття. Держава (лише близько IV тис. років до н.е. виникли перші державні утворення) перетворилася на політичний інститут, за допомогою якого стало можливим ефективно регулювати суспільні відносини. Для розгляду першого питання важливим буде, насамперед, розглянути розвиток ідей про цю форму людського співіснування. Спробуйте охарактеризувати також особливості теорії походження держави: теологічної, патріархальної, суспільного договору, підкорення, класової та психологічної.

Розглядаючи сутність держави, потрібно розкрити її складові елементи: територія, населення і політична влада. Спробуйте відповісти на запитання, що таке суверенітет держави. Проаналізуйте внутрішній та зовнішній аспекти суверенітету.

Під час підготовки до другого питання зверніть увагу на те, що тип держави визначають на підставі ознак, притаманних усім державам. Спробуйте проаналізувати типологію Н.Ферніса і Т.Тілтона, які взявши за основу критерій соціальної захищеності населення і мету соціальної політики, виділили три типи держав (позитивна, соціальної захищеності, соціального добробуту). Зверніть увагу, що існують також інші типи держав. Спробуйте їх охарактеризувати. Визначить головні ознаки правової і соціальної держави. Також треба мати на увазі, що загальне призначення держави конкретизується в її багатоманітних функціях. Спробуйте проаналізувати ці функції. Охарактеризуйте структурні елементи держави.

При вивченні третього питання зверніть увагу на те, що серед органів державної влади особливо вирізняються вищі – глава держави, парламент та уряд. Саме вони реалізують основні повноваження у сферах законодавчої і виконавчої влади, а їхня діяльність має політичний характер.

Дослідивши функціонування вищих органів влади, Ви зможете визначити, в яких формах здійснюється державна влада, на яких засадах діє державний механізм.

Готуючись до наступного питання треба мати на увазі, що залежно від домінування того чи іншого типу влади (можна виокремити такі форми державного правління: приватна влада (самовладдя) – абсолютна монархія; приватно-правова влада – конституційна монархія; публічна влада (правова держава) – республіка. Спробуйте визначити, які є різновиди республіканської форми правління та в чому виявляється їхня специфіка. Доречним буде скласти таблиці щодо форм державного правління.

Форма державного устрою являє собою спосіб територіальної організації держави, що виявляється принципами взаємовідносин держави як цілого і її територіальних складових (штатів, земель, областей, провінцій тощо). З'ясуйте особливості унітарного устрою та його типів (залежно від ступеня централізації влади), проведіть чітке розмежування ознак федерації і конфедерації. Спробуйте охарактеризувати таку форму як імперія.

П'яте питання присвячене впливу держави на суспільство та громадянина на державу. Проаналізуйте механізми впливу держави на суспільство. Спробуйте відповісти на запитання: У чому полягає взаємопідтримка демократичної держави та громадянського суспільства? Охарактеризуйте вплив громадянина на державу. Які важелі впливу на державу мають громадські організації? Визначте основні форми відносин між громадянином і державою.

Тема 3. Демократія в сучасному світі

План

1. Поняття та типологія політичних режимів.
2. Історія становлення демократії.
3. Сутність демократії. Принципи та цінності демократії.
4. Концептуальні моделі і проблеми розвитку сучасної демократії.
5. Розвиток демократії в Україні.

Основні поняття теми: політичний режим, легітимність, тоталітаризм, авторитаризм, демократія, диктатура, фашизм, комунізм, пряма демократія, представницька демократія

Теми рефератів

1. Теорії демократії в працях Дж. Локка, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо.
2. А. Токвіль про шляхи утвердження та особливості демократії в США.
3. Демократія в західній політичній думці XIX – XXI ст.
4. Розвиток демократії в Україні.
5. Соціально-економічні та соціокультурні передумови тоталітаризму.

6. Історичний досвід переходу народів від тоталітаризму до демократії (Італія, Іспанія).
7. Історичний досвід переходу народів від тоталітаризму до демократії (Німеччина).
8. Тоталітаризм в дослідженнях З.Бжезінського, Х.Арендт, К.Фрадріха.
9. Політичний режим в період незалежної України.
10. Проблеми розвитку демократії в сучасному світі.

Теми для дискусії

1. Вінстон Черчилль відзначав: «Демократія – це найгірша форма правління, якщо не брати до уваги всі інші». Прокоментуйте даний вислів.
2. Назвіть відомі Вам приклади існування авторитарних режимів у сучасних державах. Охарактеризуйте їх.
3. Чи поділяєте Ви думку, що в нинішніх умовах Україні потрібна «сильна рука». Чому?

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «політичний режим».
2. Яку роль відіграє політичний режим у функціонуванні політичної влади та життєдіяльності суспільства?
3. Які основні ознаки політичних режимів?
4. Назвіть основні ознаки тоталітарних режимів.
5. Хто автор терміну «тоталітаризм»?
6. Які особливості авторитарних політичних режимів?
7. Визначите загальні та відмінні риси у функціонуванні тоталітарного та авторитарного режимів.
8. Які основні ознаки демократичного режиму?
9. Який, на Вашу думку, є політичний режим сучасної України?
10. У чому відмінність демократії, що функціонувала в епоху Стародавньої Греції та Риму, від сучасної демократії?
11. Назвіть ознаки класичної ліберальної демократії.
12. Які значення має поняття «демократія»?
13. Перечисліть принципи демократії.
14. Які основні цінності сучасної демократії?
15. Чим відрізняється пряма від представницької демократії?
16. Які існують проблеми розвитку сучасної демократії?
17. Охарактеризуйте концептуальні моделі сучасної демократії.
18. Проаналізуйте розвиток демократії в Україні.

Завдання для самостійної роботи

Зробить порівняльний аналіз тоталітарного, авторитарного та демократичного режимів (у формі таблиці).

Література

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: АМУПП, 2000. 200 с.
4. Бобик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник. К.: Каравела, 2009. 496 с.
5. Визначення і вимірювання демократії / За ред. Д.Бітема /Пер. з англ. Львів: Літопис, 2005. 312 с.
6. Воронов І.О. Демократичний транзит: політико-владні трансформації. К.: Генеза, 2006. 232 с.
7. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
8. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
9. Гончарук Т.В. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
10. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
11. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
12. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
13. Демократія: Антологія / Упоряд. О.Проценко. К.: Смолоскип, 2005. 1108 с.
14. Демократія участі в Україні. Стан реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства: аналіт. доп. / За ред. М.І.Ставнічук. К.: [б. в.], 2015. 170 с.
15. Дробінка І.Г. Політологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 289 с.
16. Дьюї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
17. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
18. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
19. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
20. Левківський К.М., Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Магнолія Плюс», 2004. 476 с.

21. Логвина В.Л. Політологія: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.
22. Макеєв С. Десятирічна криза легітимності правлячих сил // Політична думка. 2001. № 3. С. 5-9.
23. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
24. Острянюк М.М. Політологія. Конспект лекцій: навч. посібник. – Чернігів: ЧДТУСТП, 2011. 195 с.
25. Партнерство Європейського Союзу та України. Підтримка демократії та розбудова громадянського суспільства в Україні. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 12 с.
26. Пахарев А. Пострадянський авторитаризм: Куди йдемо? // Віче. 2001. № 7. С. 29-37.
27. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. 5-те вид. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 304 с.
28. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
29. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. К.: Здоров'я, 2004. 776 с.
30. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 384 с.
31. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
32. Політологія: Підручник для вищ. навч. закладів / За загальною ред. Ю.І. Кулагіна. К.: Альтерпрес, 2002. 612 с.
33. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 568 с.
34. Політологія: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Керівник авт. кол. М.І. Панов. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
35. Пролеєв С.В. Метафізика влади. К.: Наукова думка, 2005. 324 с.
36. Романюк О. Моделі державного правління: світовий досвід і реалії посткомуністичних суспільств // Політичний менеджмент. 2008. № 4. С. 74-87.
37. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
38. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
39. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
40. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авсентьева Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
41. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.

42. Ющенко Л.І. Політика суспільного життя. Чернігів: Лозовий В.М., 2012. 559 с.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть увагу на основні ознаки політичного режиму. Спробуйте проаналізувати важливість легітимності для політичного режиму. Охарактеризуйте основні ознаки тоталітарного та авторитарного режимів. Зверніть увагу на загальні та відмінні риси у функціонуванні цих режимів.

Готуючись до другого питання зверніть увагу на те, що історичні корені демократії сягають далекого минулого, первісних засад організації суспільного життя. Проаналізуйте історію становлення демократії (демократія Стародавньої Греції та Риму, середньовічні демократичні ідеї, демократичні ідеї діячів епохи Відродження та Нового часу).

При вивченні наступного питання варто звернути увагу на те, що існування сучасного суспільства і демократія – майже аксіома суспільного життя. Охарактеризуйте основні принципи та цінності демократії. Спробуйте визначити відмінності прямої і представницької демократії.

Під час підготовки до четвертого питання зверніть свою увагу на те, що жодна політична система у світі не втілює в собі ідеалів демократії, а є лише однією зі сходинок на шляху до цієї мети. Тому спробуйте проаналізувати нові концепції демократії, які з'являються під час пошуків нових моделей демократії (мажоритарна, консенсусна, співгромадська, учасницька, плюралістична концепції та інші). Визначте сильні і слабкі сторони концепцій демократії, що існують нині. Охарактеризуйте основні проблеми сучасної демократії.

Готуючись до останнього питання проаналізуйте розвиток демократії в Україні. Перерахуйте ознаки демократичного режиму в сучасній Україні. Спробуйте охарактеризувати чинники, що гальмують процес демократичних змін і визначають українську специфіку.

Тема 4. Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян

План

1. Права і свободи людини.
2. Еволюція та класифікація прав людини
3. Політична соціалізація громадян.
4. Взаємозв'язок моралі, політики та права.

Основні поняття теми: права людини, свобода, декларація, політичні права, економічні права, соціально-культурні права людини, політична соціалізація, політична поведінка, політична діяльність, мораль, демонстрація, мітинг, страйк, бойкот, громадянська непокоря, політичний екстремізм, тероризм

Теми рефератів

1. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини.
2. Борці за права людини у світі.
3. Європейські стандарти захисту прав людини.
4. Законні та незаконні форми політичної діяльності.
5. Українські борці за права та свободи людини.
6. Світова еволюція прав людини.
7. Міжнародні документи про права та свободи людини.
8. Політична соціалізація української молоді: форми та ефективність.

Теми для дискусії

1. Чи може бути реалізована свобода без правового захисту?
2. Як Ви вважаєте, чи можна застосовувати насилля над людиною для реалізації будь-якої державно-політичної мети. Обґрунтуйте свою точку зору.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основоположні права та свободи людини.
2. Як відбувалась еволюція уявлень про права людини?
3. Охарактеризуйте класифікацію прав людини.
4. Яких Ви знаєте борців за права та свободи людини.
5. Які організації контролюють дотримання прав людини в межах Ради Європи?
6. Чому, на вашу думку, існують міжнародні інституції з дотримання прав і свобод людини?
7. Як Ви розумієте принцип верховенства права?
8. Які механізми захисту прав і свобод людини існують у сучасному світі?
9. Як відбувається захист прав людини в Європі?
10. У яких документах втілені міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини?
11. Назвіть складові частини національного механізму захисту прав людини.
12. Які обов'язки мають перед Україною її громадяни?
13. Хто виступає гарантом дотримання прав і свобод людини?
14. Які загрози можуть виникнути з приводу дотримання прав і свобод людини в Україні?
15. Як громадянське суспільство може впливати на захист прав людини?
16. Назвіть основні форми політичної участі.
17. Охарактеризуйте незаконні форми політичної діяльності.
18. Як відбувається політична соціалізація громадян?
19. У чому полягає відмінність правових і моральних норм?
20. Як відбувається взаємозв'язок між мораллю, політикою та правом?

Література

1. Алексеев В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляев Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДПІЛ ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr>
4. Визначення і вимірювання демократії / За ред. Д.Бітема / Пер. з англ. Львів: Літопис, 2005. 312 с.
5. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
6. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
7. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
8. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
9. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М.Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
10. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / Пер з англ. Львів: Кальварія, 2004. 280 с.
11. Дьюї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
12. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
13. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
14. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>
16. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства. К.: Істина, 2007. 240 с.
17. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
18. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник / За ред. Т.В.Гончарук. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
19. Політологія: підручник / Ред. О.В.Бабкіна, В.П.Горбатенко. К.: ВЦ «Академія», 2006. 568 с.

20. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
21. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
22. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
23. Уестон Б.Г. Права людини // Права людини: Концепції, підходи, реалізація: Пер з англ. К.: Вид-во «Ай Бі», 2003. 263 с.
24. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
25. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.

Методичні рекомендації

При вивченні першого питання треба звернути свою увагу на те, що громадянські права та свободи є основою конституційно-правового статусу громадянина держави, визначають можливості його участі у суспільно-політичному та культурному житті. Визначте найбільш важливі обов'язки громадян.

При вивченні наступного питання спробуйте прослідкувати історію становлення прав і свобод людини. Охарактеризуйте громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні та культурні права людини. Проаналізуйте основні міжнародні правові акти, в яких забезпечується захист прав людини та забезпечується повноцінна участь людини в політичному житті країни.

Процес засвоєння людиною законів і норм співжиття, правил політичної поведінки, оволодіння необхідними соціальними навичками, усвідомлення своїх прав, а також способів їх реалізації – усе це називається політичною соціалізацією. Готуючись до третього питання охарактеризуйте політичну поведінку та політичну діяльність людини. Проаналізуйте традиційну та нетрадиційну політичну участь. Розгляньте масові форми політичної участі (мітинги, демонстрації, страйки, бойкоти, акції громадянської непокори).

Під час підготовки до четвертого питання зверніть увагу на те, що жодна людська спільнота, жодне суспільство не могли існувати і розвиватися без узгодження різноманітних суперечливих (часто протилежних) інтересів людей, дотримання певних взаємних обов'язків, правил поведінки, які поступово перетворювалися на звичаї, традиції, стійкі суспільні норми і правила. Отже, суспільство в процесі історичного розвитку виробляло особливий соціальний інструмент для регулювання і спрямування поведінки кожної людини, щоб вона не тільки не руйнувала, а зміцнювала суспільний організм. Людство за час свого існування створило і збагачувало духовну культуру, важливими складовими якої є мораль, право і політика. Спробуйте проаналізувати взаємозв'язок та взаємодію моралі, політики і права.

Тема 5. Громадянське суспільство

План

1. Еволюція уявлень про громадянське суспільство.
2. Інститут громадянства.
3. Сутність, структура та функції громадянського суспільства.
4. Розвиток громадянського суспільства в Україні.

Основні поняття теми: громадянське суспільство, громадянство, апатридізм, натуралізація, інтернування, депортація, біпатриди, еміграція, діаспора, біженець, громадська думка

Теми рефератів

1. Еволюція громадянського суспільства, його історичні форми.
2. Становлення інституту громадянства у світі.
3. Депортація кримських татар.
4. Українська діаспора у світі.
5. Проблема біженців та її вирішення.
6. Становлення громадянського суспільства в Україні.
7. Роль громадської думки в соціально-політичному житті суспільства.

Теми для дискусії

1. Німецький філософ Гегель зазначав, що «громадянське суспільство існує не в державі, поряд з нею». Прокоментуйте даний вислів.
2. Чи згодні Ви з тезою «справжній громадянин той, хто цікавиться політикою»? Обґрунтуйте свою точку зору.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «громадянське суспільство».
2. Коли ідея громадянського суспільства сформувалась в історії політичної думки? Хто її автори?
3. Як тлумачили громадянське суспільство мислителі епохи Відродження та Нового часу.
4. Назвіть основні характеристики громадянства.
5. Яким чином людина може стати громадянином певної країни?
6. Чому людина може втратити громадянство?
7. У яких випадках у людини може бути подвійне громадянство?
8. Охарактеризуйте головні риси громадянського суспільства.
9. Визначить структуру громадянського суспільства.
10. Яке суспільство можна назвати громадянським?
11. Якою є роль громадянського суспільства у становленні демократичних інститутів влади?
12. Чи може громадянське суспільство розвиватися поза держави?
13. Які різновиди сучасних громадянських суспільств визначила дослідниця Н.Розенблум?

14. Чи є в Україні умови, достатні для формування громадянського суспільства?

Література

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Бобик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник. К.: Каравела, 2009. 496 с.
4. Визначення і вимірювання демократії / За ред. Д.Бітема /Пер. з англ. Львів: Літопис, 2005. 312 с.
5. Воронов І. Громадянське суспільство і влада // Людина і політика. 2003. № 1. С. 31-41.
6. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
7. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / Пер. з нім. А. Онишко. Львів: Літопис, 2000. 318 с.
8. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
9. Гончарук Т.В. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
10. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
11. Громадянин – Держава – Громадянське виховання: Антологія / Упоряд. М.П. Рагозін, О.В. Сухомлинська. Донецьк: Донбас, 2001. 262 с.
12. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
13. Громадянське суспільство: питання та відповіді: практ. посіб. / За заг. ред. О.В. Літвінова. Дніпро: Монолит, 2019. 50 с.
14. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
15. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналіт. доп. / В.М. Яблонський (керівник авт. кол.) та ін.; за заг. ред. О.А. Корнієвського, Ю.А. Тищенко, В.М. Яблонського. К.: НІСД, 2018. 126 с.
16. Демократія: Антологія / Упоряд. О.Проценко. К.: Смолоскип, 2005. 1108 с.
17. Демократія участі в Україні. Стан реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства: аналіт. доп. / За ред. М.І.Ставнійчук. К.: [б. в.], 2015. 170 с.

18. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: монографія / За ред. І.О. Кресіна. К.: Логос, 2007. 314 с.
19. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / Пер. з англ. Львів: Кальварія, 2004. 280 с.
20. Дробінка І.Г. Політологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 289 с.
21. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
22. Закон України «Про громадянство України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
23. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
24. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
25. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>
26. Левківський К.М., Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Магнолія Плюс», 2004. 476 с.
27. Логвина В.Л. Політологія: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.
28. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства. К.: Істина, 2007. 240 с.
29. Освіта для демократичного громадянства: посібник для підготовки вчителів з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) / [Р.Голлоб, Е.Хаддлестон, П.Крапф та ін.]; пер. з англ. та адапт. Л.М.Ващенко; за ред. Е.Хаддлестона; заг. ред. укр. версії: Н.Г.Протасова. К.: НАДУ, 2009. 92 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.khpg.org/files/docs/1366804266.pdf>
30. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
31. Острянюк М.М. Політологія. Конспект лекцій: навч. посібник. – Чернігів: ЧДТУСТП, 2011. 195 с.
32. Партнерство Європейського Союзу та України. Підтримка демократії та розбудова громадянського суспільства в Україні. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 12 с.
33. Пасько І.Т., Пасько Я.І. Громадянське суспільство і національна ідея (Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси). Донецьк: ЦГО НАН України, УКЦентр, 1999. 184 с.
34. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. 5-те вид. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 304 с.

35. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
36. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. К.: Здоров'я, 2004. 776 с.
37. Політологія: Кн. 1. Політика і суспільство / А. Колодій, Л. Климаська, Я. Космина, В. Харченко. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Ельга. Ніка-центр, 2003. 664 с.
38. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 384 с.
39. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
40. Політологія: Підручник для вищ. навч. закладів / За загальною ред. Ю.І. Кулагіна. К.: Альтерпрес, 2002. 612 с.
41. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 568 с.
42. Політологія: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Керівник авт. кол. М.І. Панов. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
43. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
44. Розова Т.В. Громадянське суспільство: історія та сучасність: монографія. Одеса: Юридична література, 2010. 342 с.
45. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
46. Уестон Б.Г. Права людини // Права людини: Концепції, підходи, реалізація: Пер. з англ. К.: Вид-во «Ай Бі», 2003. 263 с.
47. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
48. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи / В.І. Луговий, В.М. Князєв (заг. ред.). К.: АУДУ, 2001. 252 с.
49. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
50. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авсентьєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
51. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
52. Ющенко Л.І. Політика суспільного життя. Чернігів: Лозовий В.М., 2012. 559 с.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть свою увагу на те, що громадянське суспільство пройшло складний шлях свого становлення та розвитку. Проаналізуйте етапи формування уявлень про громадянське суспільство (погляди мислителів античності, Середньовіччя, епохи Відродження та Нового часу, XIX – XX ст.).

При вивченні наступного питання визначте основні характеристики громадянства. Проаналізуйте процес набуття громадянства людиною. Охарактеризуйте причини, за якими людина втрачає громадянство. Визначте обставини, за якими людина стає біженцем.

Готуючись до третього питання спробуйте охарактеризувати головні риси громадянського суспільства. Проаналізуйте розгалужену внутрішню структуру громадянського суспільства. Визначте основні напрями діяльності інститутів громадянського суспільства. Охарактеризуйте різновиди сучасних громадянських суспільств, які визначила дослідниця Н.Розенблюм.

Під час підготовки до четвертого питання проаналізуйте становлення та розвиток громадянського суспільства в Україні. Спробуйте відповісти на запитання: Чи є в Україні умови, достатні для формування громадянського суспільства? Аргументуйте свою відповідь.

Тема 6. Місцеве самоврядування. Роль засобів масової інформації у функціонуванні громадянського суспільства

План

1. Місцеве самоврядування.
2. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні.
3. ЗМІ у функціонуванні громадянського суспільства.
4. Маніпуляції і пропаганда в медіапросторі.

Основні поняття теми: місцеве самоврядування, територіальна громада, громадська участь, місцевий референдум, громадська рада, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення, волонтер, засоби масової інформації, цензура, «джинса», фейк, маніпуляція, пропаганда

Теми рефератів

1. Становлення та розвиток місцевого самоврядування у світі.
2. Місцеве самоврядування у країнах Європейського Союзу.
3. Місцеве самоврядування у США.
4. Місцеве самоврядування у країнах Сходу.
5. Становлення та розвиток волонтерської діяльності у світі.
6. Волонтерство в Україні.

7. Роль ЗМІ в різних суспільних сферах.
8. Засоби масової інформації чи засоби маніпуляції?
9. Роль і значення інформації в сучасному світі.
10. Як розпізнати маніпуляції в мас-медіа.
11. «Джинса».
12. Пропаганда – важливий елемент інформаційної війни.

Теми для дискусії

1. Чому в демократичному суспільстві розвинене самоврядування громадян? Обґрунтуйте Вашу відповідь.
2. Чи можлива абсолютна свобода засобів масової інформації у сучасному світі. Ваша точка зору.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть характерні риси місцевого самоврядування.
2. Охарактеризуйте англосаксонську модель функціонування місцевого самоврядування.
3. Охарактеризуйте континентальну модель функціонування місцевого самоврядування.
4. Проаналізуйте функції місцевого самоврядування.
5. Які ознаки притаманні місцевому самоврядуванню?
6. Які повноваження згідно з Конституцією має територіальна громада в Україні?
7. Чи завжди людина належить до громади?
8. Що таке місцевий референдум?
9. Які основні завдання і права громадської ради?
10. Як формується і працює громадська рада?
11. В чому полягають компетенції загальних зборів громадян за місцем проживання?
12. Що таке місцеві ініціативи та громадські слухання?
13. Які основні функції органів самоорганізації населення?
14. Як соціальна активність впливає на діяльність державних органів?
15. Що таке волонтерство?
16. Які функції мас-медіа виконують у суспільстві?
17. На яких засадах діють мас-медіа в демократичних суспільствах?
18. Від яких чинників залежить ефективність діяльності ЗМІ в громадянському суспільстві?
19. Чому свобода слова є одним з принципів побудови демократичного суспільства?
20. Для чого застосовують цензуру?
21. Що таке «джинса»?
22. Які основні завдання суспільних медіа?
23. Назвіть найпоширеніші прийоми медіаманіпуляції.
24. Для чого необхідна фейкова інформація?

25. Як розпізнати маніпуляції?
26. У чому загроза пропаганди?

Література

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Бобик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник. К.: Каравела, 2009. 496 с.
4. Бульба В.Г. Механізми забезпечення соціальної безпеки на рівні територіальної громади: теорія і практика: Монографія. Х.: Магістр, 2009. 417 с.
5. Влада і суспільство: діалог через громадські ради / За заг. ред. Ю.Ж.Шайгородського. К.: Поливода А.В., 2011. 147 с.
6. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
7. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / Пер. з нім. А. Онишко. Львів: Літопис, 2000. 318 с.
8. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
9. Гончарук Т.В. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
10. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
11. Громадянин – Держава – Громадянське виховання: Антологія / Упоряд. М.П. Рагозін, О.В. Сухомлинська. Донецьк: Донбас, 2001. 262 с.
12. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
13. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
14. Дробінка І.Г. Політологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 289 с.
15. Європейська хартія місцевого самоврядування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
16. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
17. Закон України «Про волонтерську діяльність». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
18. Закон України «Про громадські об'єднання». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

19. Закон України «Про інформаційні агентства». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
21. Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>
22. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
23. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
24. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>
25. Левківський К.М., Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Магнолія Плюс», 2004. 476 с.
26. Логвина В.Л. Політологія: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.
27. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
28. Остряк М.М. Політологія. Конспект лекцій: навч. посібник. – Чернігів: ЧДТУСТП, 2011. 195 с.
29. Пасько І.Т., Пасько Я.І. Громадянське суспільство і національна ідея (Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси). Донецьк: ЦГО НАН України, УКЦентр, 1999. 184 с.
30. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. 5-те вид. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 304 с.
31. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
32. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. К.: Здоров'я, 2004. 776 с.
33. Політологія: Кн. 1. Політика і суспільство / А.Колодій, Л.Климанська, Я.Косміна, В.Харченко. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Ельга. Ніка-центр, 2003. 664 с.
34. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 384 с.
35. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
36. Політологія: Підручник для вищ. навч. закладів / За загальною ред. Ю.І. Кулагіна. К.: Альтерпрес, 2002. 612 с.
37. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 568 с.

38. Політологія: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Керівник авт. кол. М.І. Панов. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
39. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
40. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
41. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
42. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посібник. К.: Ленвіт, 2012. 64 с.
43. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи / В.І.Луговий, В.М.Князєв (заг. ред.). К.: АУДУ, 2001. 252 с.
44. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
45. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авсентьєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
46. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
47. Ющенко Л.І. Політика суспільного життя. Чернігів: Лозовий В.М., 2012. 559 с.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання зверніть увагу на те, що місцевому самоврядуванню належить важлива роль у системі демократичного правління. Саме місцеве самоврядування відіграє роль своєрідної проміжної ланки між громадянським суспільством і державою. Проаналізуйте характерні риси місцевого самоврядування. Спробуйте порівняти риси англосаксонської і континентальної моделі функціонування місцевого самоврядування. Визначить основні функції та ознаки місцевого самоврядування. Охарактеризуйте повноваження територіальної громади, як первинного суб'єкта місцевого самоврядування.

Під час підготовки до другого питання проаналізуйте основні способи соціальної активності громадян (місцевий референдум, громадські ради, загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання, робота органів самоорганізації населення). Охарактеризуйте волонтерську діяльність.

При вивченні наступного питання визначте основні функції мас-медіа. Охарактеризуйте моделі, які існують у відносинах мас-медіа з державою. Проаналізуйте важливість свободи слова для демократичного суспільства. Визначить властивості «джинси» та ознаки її розпізнавання. Проаналізуйте

важливість для громадянського суспільства суспільних медіа та охарактеризуйте їхні основні завдання.

Готуючись до останнього питання зверніть увагу на те, що людина в сучасному світі постійно перебуває в полі впливу та тиску мас-медіа. Маніпулювання здійснюється для того, щоб управляти масами, керувати поведінкою людини через вплив на свідомість, інстинкти та ідеологією людини. Проаналізуйте найпоширеніші прийоми мадіаманіпуляцій. Охарактеризуйте пропаганду, як один з методів маніпуляцій суспільною свідомістю. Проаналізуйте прояви пропаганди у сучасному світі.

Тема 7. Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборча система

План

1. Політичні партії: сутність, функції, типологія.
2. Вибори як інструмент демократії. Типи виборчих систем.
3. Структурно-функціональні характеристики громадських організацій. Вплив громадських організацій на владу.
4. Громадські рухи.

Основні поняття теми: політична партія, масова партія, кадрова партія, партійна система, коаліція партій, партійні фракції, політичні технології, вибори, передвиборча кампанія, виборчий процес, референдум, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, громадська організація, політичний рух

Теми рефератів

1. Механізми впливу правлячої партії на політику держави.
2. Двопартійна система США: історія виникнення і сучасність.
3. Багатопартійність: плюси і мінуси.
4. Багатопартійна Чернігівщина (характеристика основних політичних партій регіону).
5. Етапи становлення та сучасний стан багатопартійності в Україні.
6. Опозиція і її роль в політичному житті суспільства.
7. Організація та проведення виборів.
8. Запровадження пропорційної виборчої системи в Україні: переваги і недоліки.
9. Сучасні українські молодіжні організації.
10. Суспільно-політичні рухи в Україні.

Теми для дискусії

1. Чи існує ідеальна партія?
2. За яких умов вибори можуть розглядатися як знаряддя політичного маніпулювання?

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «політична партія».
2. Назвіть основні ознаки політичної партії.
3. Як утворюються політичні партії?
4. Чим визначається правовий статус політичної партії?
5. Яке право мають політичні партії?
6. Дайте характеристику основних етапів генезису політичних партій у світовій історії.
7. Які функції виконують політичні партії?
8. За якими критеріями здійснюється типологія політичних партій?
9. Чим відрізняється кадрова партія від масової?
10. З якою метою політичні партії у парламенті створюють фракції?
11. Які умови необхідні для ефективної діяльності партій?
12. Яку роль відіграють політичні партії у громадянському суспільстві?
13. Що робить партію демократичною?
14. Чому «нерейтингові» партії беруть участь у виборах?
15. Назвіть типи партійних систем за Дж. Сарторі.
16. Як за часом проведення поділяють вибори?
17. Назвіть основні типи виборчих систем.
18. З якою метою при пропорційній системі вводиться «виборчий бар'єр»?
19. Які існують етапи виборчого процесу?
20. Чим партія відрізняється від громадської організації?
21. Які громадські об'єднання не підлягають легалізації?
22. Назвіть функції громадських об'єднань.
23. Які типи громадських організацій існують у демократичних країнах?
24. Який вплив мають громадські організації на прийняття рішень у демократичній державі?
25. Які функції в громадянському суспільстві виконують профспілки?
26. Які завдання ставлять перед собою недержавні громадські організації для представлення громадських інтересів?
27. Чи створені в Україні умови для доступності громадських організацій до прийняття політичних рішень?
28. Яку роль відіграють громадські організації у збереженні навколишнього середовища?
29. Що таке суспільний рух?
30. У чому основні відмінності суспільних рухів від партій?

Література

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: АМУПП, 2000. 200 с.

4. Бобик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник. К.: Каравела, 2009. 496 с.
5. Варій М.Й. Політико-психологічні передвиборчі та виборчі технології: навч.-метод. посібник. К.: Ника-Центр, 2003. 400 с.
6. Ващенко К. Основні форми і принципи дослідження політичного аналізу й прогнозу // Політичний менеджмент. 2007. № 1. С. 165-172.
7. Висоцький О. Легітимаційна політика: поняття і сучасність // Політичний менеджмент. 2006. № 3. С. 3-20.
8. Влада і суспільство: діалог через громадські ради / За заг. ред. Ю.Ж.Шайгородського. К.: Поливода А.В., 2011. 147 с.
9. Воронов І. Громадянське суспільство і влада // Людина і політика. 2003. № 1. С. 31-41.
10. Воронов І.О. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. К.: Генеза, 2005. 288 с.
11. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
12. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
13. Гончарук Т.В. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
14. Горлач М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
15. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
16. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
17. Громадянські об'єднання в Україні: Навч. посібник / За ред. В.М.Бесчасного. К.: Знання, 2007. 415 с.
18. Денисюк С. Гендерні аспекти формування іміджу політичного лідера // Політичний менеджмент. 2007. № 2. С. 106-113.
19. Дробінка І.Г. Політологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 289 с.
20. Закон України «Про вибори народних депутатів України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
21. Закон України «Про вибори Президента України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14#Text>
22. Закон України «Про громадські об'єднання». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
23. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
24. Закон України «Про місцеві вибори». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>

25. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>
26. Закон України «Про політичні партії в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
27. Кирилук Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
28. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
29. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>
30. Кормич Л.І., Шелест Д.С. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України: Навчальний посібник. Одеса: Юридична література, 2002. 200 с.
31. Кущенко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: монографія. Чернігів: Лозовий В.М., 2011. 652 с.
32. Левківський К.М., Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Магнолія Плюс», 2004. 476 с.
33. Лісничий В.В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. К.: ВД «Професіонал», 2004. 336 с.
34. Логвина В.Л. Політологія: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.
35. Макеєв С. Десятирічна криза легітимності правлячих сил // Політична думка. 2001. № 3. С. 5-9.
36. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А.Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
37. Острянюк М.М. Політологія. Конспект лекцій: навч. посібник. – Чернігів: ЧДТУСТП, 2011. 195 с.
38. Пахарев А. Багатопартійність і партійні системи – поняття не тотожні // Віче. 2002. № 10. С. 24-28.
39. Пірен М. Проблеми формування сучасної української еліти // Соціальна психологія. 2004. № 2. С. 39-48.
40. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. 5-те вид. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 304 с.
41. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
42. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. К.: Здоров'я, 2004. 776 с.
43. Політологія: Кн. 1. Політика і суспільство / А.Колодій, Л.Климанська, Я.Космина, В.Харченко. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Ельга. Ніка-центр, 2003. 664 с.
44. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 384 с.

45. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
46. Політологія: Підручник для вищ. навч. закладів / За загальною ред. Ю.І. Кулагіна. К.: Альтерпрес, 2002. 612 с.
47. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 568 с.
48. Політологія: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Керівник авт. кол. М.І. Панов. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
49. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
50. Пролеєв С.В. Метафізика влади. К.: Наукова думка, 2005. 324 с.
51. Райковський Б. Політичний аналіз виборчого процесу // Політичний менеджмент. 2007. № 2. С. 68-76.
52. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
53. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
54. Траверсе О. Політичне лідерство і його роль у суспільно-політичних перетвореннях // Політичний менеджмент. 2006. № 3. С. 86-96.
55. Траверсе О. Політичне лідерство, національна еліта і практика модернізації суспільства // Політичний менеджмент. 2006. № 1. С. 27-36.
56. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навч. посіб. К.: НМЦВО, 2003. 266 с.
57. Фісун О. Типологія політичних систем: основні підходи // Політичний менеджмент. 2005. № 5. С. 39-50.
58. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи / В.І.Луговий, В.М.Князєв (заг. ред.). К.: АУДУ, 2001. 252 с.
59. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
60. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авсентьєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
61. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
62. Ющенко Л.І. Політика суспільного життя. Чернігів: Лозовий В.М., 2012. 559 с.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання зверніть свою увагу на те, що політичні партії є важливим елементом політичної системи. Спробуйте визначити ознаки партії та внаслідок чого утворюються політичні партії. Проаналізуйте правовий статус політичних партій та права, які мають партії. Охарактеризуйте генезис політичних партій. Суспільно-політична роль партій виявляється в їхніх функціях. Існують різні підходи щодо обсягу, змісту і суті функцій політичних партій. Охарактеризуйте основні функції партій. Проаналізуйте класифікації політичних партій за різними ознаками. Спробуйте з'ясувати, чому «нерейтингові» партії беруть участь у виборах. Визначте ознаки демократичної партії та норми демократичної поведінки партії. Проаналізуйте 7 типів партійних систем, які виділяє американський політолог Дж. Сарторі (однопартійна, гегемонистська, з домінуючою партією, двопартійна, обмеженого (поміркованого) плюралізму, крайнього (поляризованого) плюралізму, атомізована).

Становленню сучасних виборчих систем передувала тривала боротьба громадян багатьох країн світу за надання їм виборчих прав на демократичних умовах і скасування різноманітних станових, майнових, освітніх, расово-національних обмежень – цензів. Розкриваючи друге питання слід зосередити увагу на таких принципових моментах та дати їм тлумачення: поняття виборів та їх місце у формуванні та функціонуванні демократичної держави, функції виборів, принципи виборчого права та демократичної організації виборів, типи виборчих систем (мажоритарна, пропорційна, змішана), умови ефективності виборів, вибори як інститут політичного маніпулювання.

Під час підготовки до третього питання зверніть свою увагу на те, що важливим каналом залучення громадян до участі у здійсненні владних та суспільно значимих повноважень є громадські організації. Законодавство кожної країни не допускає діяльності громадських організацій, мета яких суперечить інтересам суспільства, моральним нормам і загальнолюдським цінностям. Зокрема, забороняється створення організацій, що мають за мету повалення уряду, силову зміну конституційного ладу, пропаганду війни, насилля, жорстокості, розпалювання расової, національної і релігійної різни. Охарактеризувати функції, які виконують громадські організації. Переважну більшість громадських організацій можна класифікувати як групи інтересів або групи тиску. Спробуйте визначити узагальнені риси груп тиску. Проаналізуйте класифікації громадських організацій за різними критеріями. Охарактеризуйте діяльність молодіжних громадських організацій. Визначте шляхи впливу громадських організацій на державну політику.

Останнє питання присвячене громадським рухам. Готуючись до цього питання охарактеризуйте громадські рухи та визначте, які громадські рухи виділяють в світовому історичному аспекті. Розгляньте спільні та відмінні риси громадських рухів у порівнянні з громадськими організаціями та політичними партіями.

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Предмет, принципи і завдання громадянської освіти

План

1. Актуальність і предмет громадянської освіти.
2. Мета та принципи громадянської освіти.
3. Концептуальні підходи до змісту громадянської освіти.
4. Місце і роль громадянської освіти.

Література

1. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
2. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М.Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
3. Дьюї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
4. Історія для громадянина: Метод. посібник для вчителів / В.Горбатенко, П.Вербицька, А.Ковтанюк. Львів: НВФ «Українські технології», 2003. 136 с.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформаційний збірник МОН України. 2000. № 22.
6. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства. К.: Істина, 2007. 240 с.
7. Освіта для демократичного громадянства: посібник для підготовки вчителів з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) / [Р.Голлоб, Е.Хаддлестон, П.Крапф та ін.]; пер. з англ. та адапт. Л.М.Ващенко; за ред. Е.Хаддлестона; заг. ред. укр. версії: Н.Г.Протасова. К.: НАДУ, 2009. 92 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://osvita.khpg.org/files/docs/1366804266.pdf>
8. Рябов С. Громадянська освіта і її роль у демократичному українському суспільстві // Директор школи. 1999. № 45.
9. Сухомлинська О. Ідеї громадянськості і школа України // Шлях освіти. 1999. № 4.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть увагу на те, що розвиток сучасного суспільства неможливий без високоінтелектуальної і глибоко духовної людини, яка відповідає вимогам демократичного суспільства. Формуванню саме такої особистості сприятиме громадянська освіта, зміст і структура якої відображають сучасні тенденції розвитку суспільствознавчих наук. Спробуйте проаналізувати актуальність громадянської освіти в Україні та визначити предмет громадянської освіти.

Готуючись до другого питання треба визначити мету та завдання громадянської освіти. Громадянська освіта ґрунтується на таких принципах: гуманізму, демократичності, зв'язку із практичною діяльністю, зорієнтованості на позитивні соціальні дії, наступності і неперервності, міждисциплінарності, культуровідповідності, полікультурності, плюралізму, поповнення соціального капіталу, відкритості, поєднання локального і глобального та розвитку особистісних компетенцій. Охарактеризуйте ці принципи громадянської освіти.

При вивченні третього питання треба звернути свою увагу на те, що визначаючи зміст громадянської освіти, потрібно дотримуватися особистісно-зорієнтованого, діяльнісного та конкретно-історичного підходів. Спробуйте охарактеризувати їх. Проаналізуйте знання, які охоплює зміст громадянської освіти.

Розглядаючи останнє питання потрібно проаналізувати місце і роль громадянської освіти. Спробуйте з'ясувати, чому громадянську освіту називають «тренінгом з демократії».

Тема 2. Міжнародні відносини та світова політика. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів

План

1. Особливості, цілі та функції зовнішньої політики.
2. Глобалізаційні та міграційні процеси. Глобальні проблеми сучасності.
3. Співпраця України з міжнародними організаціями.
4. Історія і сучасність Європейської спільноти.
5. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів.

Література

1. Аляев Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
2. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: АМУПП, 2000. 200 с.
3. Бобик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: Підручник. К.: Каравела, 2009. 496 с.
4. Бордук О. Фактори сили в сучасному світі: Геополітичні зміни сучасної міжнародної безпеки після трагічних подій 11 вересня 2001 року // Політика і час. 2002. № 3.
5. Бурдяк В.І. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів. Чернівці: Рута, 2004. 328 с.
6. Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr>
7. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.

8. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
9. Головченко В., Тамм А. Розширення шенгенських кордонів і Україна // Людина і політика. 202. № 5. С. 51-58.
10. Гончарук Т.В. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
11. Горlach М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
12. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
13. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
14. Довідник НАТО. Брюссель: ОІР НАТО, 2001. 605 с.
15. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / Пер з англ. Львів: Кальварія, 2004. 280 с.
16. Дробінка І.Г. Політологія: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 289 с.
17. Європейський Союз: Буклет К.: Представництво Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусії, 2005. 11 с.
18. Європейський Союз та Україна: Стратегія відносин в контексті розширення / Ін-т регіональних та євроінтеграційних досліджень. «ЄвроРегіо Україна». К.: К.І.С., 2003. 206 с.
19. Європейський центр імені Вергеланда (Норвегія). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukr.theewc.org/>
20. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС: Порівняльний аналіз. К.: Основи, 1996. 420 с.
21. Івченко О.Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. К.: РІЦ УАННП, 1997. 688 с.
22. Кирилук Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
23. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 218 с.
24. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
25. Координатор проектів ОБСЄ в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine>
26. Левківський К.М., Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів: «Магнолія Плюс», 2004. 476 с.
27. Лісничий В.В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. К.: ВД «Професіонал», 2004. 336 с.

28. Логвина В.Л. Політологія: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 304 с.
29. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів / Є.Кім, О.Вишняков та ін. К.: Логос, 2000. 224 с.
30. Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/>
31. Острянюк М.М. Політологія. Конспект лекцій: навч. посібник. – Чернігів: ЧДТУСТП, 2011. 195 с.
32. Офіс ООН в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.un.org.ua/en/>
33. Офіс Ради Європи в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
34. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія: підручник для студ. вищ. закладів освіти. 5-те вид. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 304 с.
35. Партнерство Європейського Союзу та України. Підтримка демократії та розбудова громадянського суспільства в Україні. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 12 с.
36. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
37. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. К.: Здоров'я, 2004. 776 с.
38. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 384 с.
39. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
40. Політологія: Підручник для вищ. навч. закладів / За загальною ред. Ю.І. Кулагіна. К.: Альтерпрес, 2002. 612 с.
41. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 568 с.
42. Політологія: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Керівник авт. кол. М.І. Панов. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 520 с.
43. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. К.: Смолоскип, 2002. 168 с.
44. Представництво Європейської комісії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.delukr.ec.europa.eu/home_uk.html
45. Представництво ЮНІСЕФ в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/>
46. Рада Європи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.coe.int/en/>
47. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
48. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. – Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
49. Суліма Є.М. Глобалістика: підручник. К.: Вища школа, 2010 . 543 с.

50. Тамм А.Є. Відносини України з ОБСЄ: нові реалії // Людина і політика. 2003. № 2. С. 32-36.
51. Тамм А.Є. Роль Ради Європи у забезпеченні прав людини на сучасному етапі: Навч. посібник. Х.: Магістр, 2010. 322 с.
52. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навч. посіб. К.: НМЦВО, 2003. 266 с.
53. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
54. Україна і світ: прагнення змін: монографія / Відп. ред. Н.Висоцька. К.: ІТЕРА, 2010. 446 с.
55. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
56. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авсентьєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. К.: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
57. ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://en.unesco.org/>
58. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
59. Як працює Європейський Союз: Довід. Інституції ЄС. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 52 с.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть свою увагу на те, що під «світовою політикою» розуміють процеси вироблення, прийняття і реалізації рішень, які стосуються життя світового співтовариства, тобто усіх держав, які існують сьогодні на планеті. Суб'єктами світової політики виступають держави, міжнародні об'єднання, політичні партії, рухи тощо. Міжнародні відносини, як систему, неможливо зрозуміти без взаємозв'язку з такою категорією як «зовнішня політика». У кінцевому підсумку міжнародні відносини складаються, перш за все, із сукупності зовнішньополітичної діяльності держав, які є основними учасниками міжнародних відносин і як самостійні суб'єкти, і як члени певних організацій.

В основі зовнішньої політики лежать національні інтереси як інтегральне вираження інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему. До сфери національних інтересів традиційно відносять: збереження нації як вільної та незалежної держави; безпека від загрози зовні; зростання національного добробуту; захист економічних і політичних позицій держави на міжнародній арені; розширення впливу держави у світовій політиці. Розрізняють два основних рівні зовнішньополітичних інтересів: рівень головних інтересів і рівень специфічних інтересів. Проаналізуйте ці рівні.

На основі зовнішньополітичних інтересів визначаються цілі зовнішньої політики. Вони зумовлюються суспільно-політичним ладом,

формою державного правління, типом політичного режиму, історичними особливостями, геополітичними умовами та іншими чинниками. Серед багатоманітних цілей зовнішньої політики можна виокремити найголовніші: забезпечення національної безпеки держави, збільшення сили держави, зростання престижу та зміцнення міжнародних позицій держави. Спробуйте охарактеризувати основні цілі зовнішньої політики.

Важливе значення для досягнення цілей зовнішньої політики мають засоби її здійснення. Залежно від сфер суспільного життя вони поділяються на політичні, економічні та ідеологічні. Проаналізуйте засоби зовнішньої політики. Зовнішня політика держави виконує три основних функції: охоронну, представницько-інформаційну і переговорно-організаторську, які є конкретизацією зовнішніх функцій держави: оборонної, дипломатичної і співробітництва. З'ясуйте значення та сутність цих функцій.

Готуючись до другого питання треба мати на увазі, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у світі прискорився процес глобалізації. Спробуйте визначити ознаки сучасної глобалізації та охарактеризувати позитивні й негативні наслідки глобалізації. Проаналізуйте міграційні процеси у світі. Важливим завданням світового співтовариства є розв'язання глобальних проблем. Глобальні проблеми мають загальнолюдський зміст і планетарний масштаб. Їх загострення криє у собі загрозу загибелі цивілізації, а розв'язання потребує спільних зусиль усього людства. Охарактеризуйте основні глобальні проблеми людства.

Міжнародні організації в міждержавних відносинах можуть виступати як від свого імені, так і від імені всіх держав, що є їхніми членами. На сьогодні налічується понад 300 міжурядових і кілька тисяч міжнародних неурядових організацій. При вивченні третього питання спробуйте охарактеризувати структурні ознаки та цілі таких міжнародних організацій: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Рада Європи (РЄ), Організація Північноатлантичного Альянсу (НАТО), Світова організація торгівлі (СОТ), Європейський Союз (ЄС). Проаналізуйте участь України у міжнародних організаціях.

Під час підготовки до четвертого питання зверніть увагу на те, що Європейський Союз – одна з найпотужніших організацій на міжнародній арені і являє собою унікальних зразок співпраці різних країн Європи щодо вирішення широкого кола питань. Це унікальне наднаціональне об'єднання майже трьох десятків європейських держав. Проаналізуйте історію Європейської спільноти. Визначте основні завдання ЄС та значення Шенгенської угоди для громадян ЄС. Проаналізуйте діяльність та повноваження найголовніших установ Європейського Союзу: Європейська комісія, Європейський парламент, Європейський суд.

Країни світу активно підтримали вступ незалежної України в міжнародне співтовариство. Вже до початку жовтня 1992 р. її визнали 124 країни, з них 93 встановили з Україною дипломатичні відносини. Україна виступає на міжнародній арені як без'ядерна держава, яка прагне

дотримуватися принципів і норм міжнародного права. Готуючись до останнього питання спробуйте проаналізувати основні принципи зовнішньополітичної діяльності України, особливо в контексті європейського інтеграційного процесу. Охарактеризуйте «Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», яка була підписана Президентом України П. Порошенком у 2014 р. Визначте основні вигоди, які несе процес євроінтеграції для України.

Тема 3. Людина в ринковій економіці

План

1. Економічна культура людини на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Соціально-економічні права і свободи людини в умовах ринкових відносин.
3. Соціальний захист населення в Україні.

Література

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДПІЛ ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr>
3. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
4. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М.Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
5. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. Закон України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
6. Загальна економіка: Підручник / І.Ф.Родіонова та ін. 3-тє вид., допов. і перероб. Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2002. 384 с.
7. Задоя А.О. Мікроекономіка: Курс лекцій і вправ: Навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Т-во «Знання» КОО, 2002. 211 с.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>
9. Лагутін В.Д. Людина і економіка: соціоекономіка. К.: Просвіта, 1996. 336 с.
10. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства. К.: Істина, 2007. 240 с.
11. Мочерний С.В., Устенко О.А., Чоботар С.І. Основи підприємницької діяльності. К.: Вид. центр «Академія», 2001. 280 с.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть увагу на те, що людина, економіка і соціум становлять єдину суспільну систему. Сучасна розвинена економіка створює матеріальну основу для досягнення нових, значно вищих соціальних та духовних стандартів життя людей, забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Тобто людина і соціум не можуть існувати поза економікою. З'ясуйте, яку роль відіграє економічна освіта у житті окремої людини. Спробуйте визначити позитивні та негативні чинники впливу особистих інтересів на економіку.

При вивченні другого питання треба звернути свою увагу на те, що економічні права і свободи людини відіграють важливу роль у розвитку демократичного суспільства. Держава не має права позбавляти людину її економічних прав, вона повинна гарантувати їх рівність усім громадянам. Проте сама держава вельми часто порушує економічні права своїх громадян через відсутність сформованої правової системи охорони і забезпечення економічних прав і свобод людини. Їх реалізація є основою економічної політики держави в умовах розбудови ринкової економіки. Спробуйте проаналізувати соціально-економічні права і свободи людини в умовах ринкових відносин. Визначте риси економічної поведінки підприємця. Охарактеризуйте принципи на яких здійснюється підприємництво громадян.

Великого значення для розвитку ринкових відносин в Україні набуває питання соціальної справедливості. Готуючись до останнього питання охарактеризуйте критерії соціальної справедливості. Визначте основні причини безробіття в Україні. Назвіть, які Ви знаєте види безробіття. Проаналізуйте напрями за якими здійснюється регулювання ринку праці. Охарактеризуйте соціальну політику держави. Визначте основні соціальні гарантії в Україні.

Рекомендована література

1. Алексєєв В.М. Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 172 с.
2. Аляєв Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: АСМІ, 2012. 280 с.
3. Болотіна Є.В., Мішура В.Б. Соціологія: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 128 с.
4. Бульба В.Г. Механізми забезпечення соціальної безпеки на рівні територіальної громади: теорія і практика: Монографія. Х.: Магістр, 2009. 417 с.
5. Визначення і вимірювання демократії / За ред. Д.Бітема / Пер. з англ. Львів: Літопис, 2005. 312 с.
6. Влада і суспільство: діалог через громадські ради / За заг. ред. Ю.Ж.Шайгородського. К.: Поливода А.В., 2011. 147 с.
7. Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В. Політологія: підручник. Х.: ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017, 180 с.
8. Гелей С.Д. Політологія: навч. посіб.: 8-ме вид. перероб та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 348 с.
9. Горlach М.І., Кремень В.Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
10. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: Вид-во ЕТНА-1, 2008. 174 с.
11. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф.М.Рудича. К.: Парламентське вид-во, 2006. 412 с.
12. Демократія: Антологія / Упоряд. О.Проценко. К.: Смолоскип, 2005. 1108 с.
13. Довідник НАТО. Брюссель: ОІР НАТО, 2001. 605 с.
14. Дьюї Дж. Демократія і освіта. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
15. Європейська хартія місцевого самоврядування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
16. Європейський Союз та Україна: Стратегія відносин в контексті розширення / Ін-т регіональних та євроінтеграційних досліджень. «ЄвроРегіо Україна». К.: К.І.С., 2003. 206 с.
17. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=ru
18. Закон України «Про вибори народних депутатів України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>
19. Закон України «Про вибори Президента України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14#Text>
20. Закон України «Про волонтерську діяльність». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

21. Закон України «Про громадські об'єднання». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
22. Закон України «Про громадянство України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
23. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
24. Закон України «Про інформаційні агентства». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text>
25. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
26. Закон України «Про місцеві вибори». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>
27. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>
28. Закон України «Про політичні партії в Україні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
29. Закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>
30. Кирилук Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 564 с.
31. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
32. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#-Text>
33. Кузьменко Т.М. Соціологія: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
34. Кущенко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: монографія. Чернігів: Лозовий В.М., 2011. 652 с.
35. Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства. К.: Істина, 2007. 240 с.
36. Нестуля О.О. Соціологія: навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 272 с.
37. Освіта для демократичного громадянства: посібник для підготовки вчителів з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) / [Р.Голлоб, Е.Хаддлестон, П.Крапф та ін.]; пер. з англ. та адапт. Л.М.Вашенко; за ред. Е.Хаддлестона; заг. ред. укр. версії: Н.Г.Протасова. К.: НАДУ, 2009. 92 с.

- [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://osvita.khpg.org/files/docs/1366804266.pdf>
38. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А. Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
 39. Партнерство Європейського Союзу та України. Підтримка демократії та розбудова громадянського суспільства в Україні. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 12 с.
 40. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник. К.: КНУБА, 2012. 140 с.
 41. Політологічний словник. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с.
 42. Політологія: лекційний курс і практикум: Навч. посібник / За ред. Т.В. Гончарук. Тернопіль: Астон, 2009. 376 с.
 43. Політологія: підручник / Ред. О.В. Бабкіна, В.П. Горбатенко. К.: ВЦ «Академія», 2006. 568 с.
 44. Політологія: Підручник / За ред. проф. М.П. Требіна. Х.: Право, 2013. 414 с.
 45. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. К.: Смолоскип, 2002. 168 с.
 46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text>
 47. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. 2-е вид., стереотип. К.: Либідь, 2012. 480 с.
 48. Семке Н.М. Політологія. Модульний курс: навч. посібник. Х.: Торсінг плюс, 2009. 384 с.
 49. Соціологія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів – 2-ге вид., доопр. доп. / за заг. ред. В.І. Докаша. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448 с.
 50. Соціологія: Підручник / За ред. В.М. Пічі. 4-те видання, виправлене. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 293 с.
 51. Соціологія: підручник / Ю.Ф. Пачковський, Н.В. Коваліско, І.В. Городняк та ін.; за ред. Ю.Ф. Пачковського. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
 52. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів [В.І. Волович, М.І. Горлач, В.Г. Кремень та ін.] [6-те вид.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 808 с.
 53. Суліма Є.М. Глобалістика: підручник. К.: Вища школа, 2010. 543 с.
 54. Тамм А.Є. Роль Ради Європи у забезпеченні прав людини на сучасному етапі: Навч. посібник. Х.: Магістр, 2010. 322 с.
 55. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

56. Україна і світ: прагнення змін: монографія / Відп. ред. Н.Висоцька. К.: ІТЕРА, 2010. 446 с.
57. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: посібник. К.: Ленвіт, 2012. 64 с.
58. Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи / В.І.Луговий, В.М.Князев (заг. ред.). К.: АУДУ, 2001. 252 с.
59. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. К.: Либідь, 2012. 576 с.
60. Юрій М.Ф. Політологія. К.: Дакор, КНТ, 2005. 416 с.
61. Як працює Європейський Союз: Довід. Інституції ЄС. К.: КПФ «А-Скрін», 2006. 52 с.

Інформаційні ресурси

1. Amnesty International в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://amnesty.org.ua/>
2. Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr>
3. Європейський центр імені Вергеланда (Норвегія). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukr.theewc.org/>
4. Координатор проектів ОБСЄ в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine>
5. Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osce.org/>
6. Офіс ООН в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.un.org.ua/en/>
7. Офіс Ради Європи в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
8. Офіційний сайт Інституту історії України НАН України з його електронними ресурсами. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.history.org.ua
9. Представництво Європейської комісії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.delukr.ec.europa.eu/home_uk.html
10. Представництво ЮНІСЕФ в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/>
11. Рада Європи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.coe.int/en/>
12. Східноукраїнський фонд соціальних досліджень (Харків). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.sociology.kharkov.ua>
13. Український центр економічних та політичних досліджень ім. Розумкова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uceps.com.ua>
14. Фонд регіональних соціально-політичних та економічних досліджень (Львів). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zluka.isr.lviv.ua>
15. Центр політичних досліджень Львівського національного університету ім. І.Франка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cps.itgo.com>
16. Центр соціального прогнозування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.prognosis.kiev.ua>
17. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій «Соціополіс» (Дніпро). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spr.org.ua>
18. ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://en.unesco.org/>
19. <http://pidruchniki.ws/>
20. <http://politics.llib.org.ua/>
21. <http://www.politdumka.kiev.ua/>
22. <http://www.politik.org.ua/>
23. <http://www.politstudies.ru/>
24. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Index_Polit.php
25. www.ipiend.gov.ua/

Додаток А – Вимоги до написання реферату

Реферат – це творче завдання, завдяки якому перевіряється рівень самостійного мислення здобувача вищої освіти, його вміння обробляти та аналізувати матеріал, робити узагальнюючі висновки, практично застосовувати знання, здобуті в процесі навчання.

Структура реферату:

- титульний аркуш;
- план;
- вступ;
- основна частина (текст реферату);
- висновок;
- список літератури.

Основні вимоги до оформлення реферату

- Реферат має бути виконаний на одній сторінці аркуша білого паперу формату А 4 (210 / 297 см.), обсягом 10-15 сторінок.
- Реферат роздруковується на принтері або пишеться охайним почерком обсягом, адекватним друкованому.
- Якщо текст надруковано на принтері, відстань між рядками – полуторний інтервал, шрифт Times New Roman розміру 14.
- Параметри сторінок: зверху та знизу – 2 см, зліва – 2 см, справа – 1 см.
- Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки наприкінці.
- Реферат виконується українською мовою.

Захист реферату

Після написання та належного оформлення реферату здобувач вищої освіти захищає його на практичному занятті. Якщо здобувачу вищої освіти не вистачило часу для захисту реферату він здає його викладачу. На захисті реферату здобувач вищої освіти у стислій доповіді (3-5 хвилин) викладає основний зміст роботи та робить власні висновки.

Отримані бали за реферат залежать, насамперед, від ступеня його підготовки, самостійності в обробці матеріалу, оформлення (дотримання параметрів), грамотності викладу та ін.

Додаток В – Питання до заліку з курсу «Громадянська освіта»

1. Актуальність і предмет громадянської освіти.
2. Мета та завдання громадянської освіти.
3. Принципи громадянської освіти.
4. Концептуальні підходи до змісту громадянської освіти.
5. Місце і роль громадянської освіти.
6. Сутність та сфери суспільства.
7. Типологія суспільства.
8. Розвиток суспільства.
9. Соціальні спільності: народ, натовп, маса.
10. Соціальні групи.
11. Соціальна стратифікація.
12. Проблема становлення та розвитку середнього класу в Україні.
13. Соціальна мобільність у сучасному суспільстві.
14. Конфлікт як соціальне явище.
15. Шляхи подолання конфліктних ситуацій.
16. Сутність та функції соціальних інститутів суспільства.
17. Сутність і ознаки держави.
18. Генеза ідей про державу. Теорії походження держави.
19. Типи держав.
20. Структура та функції держави.
21. Вищі органи держави.
22. Форми державного правління.
23. Форми державного устрою.
24. Вплив держави на суспільство та громадянина на державу.
25. Поняття та типологія політичних режимів.
26. Історія становлення демократії.
27. Сутність та принципи демократії.
28. Цінності та форми демократії.
29. Концептуальні моделі розвитку демократії.
30. Основні проблеми сучасної демократії.
31. Розвиток демократії в Україні.
32. Права і свободи людини.
33. Політична соціалізація громадян.
34. Взаємозв'язок моралі, політики та права.
35. Еволюція уявлень про громадянське суспільство.
36. Інститут громадянства.
37. Сутність та риси громадянського суспільства.
38. Структура та функції громадянського суспільства.
39. Розвиток громадянського суспільства в Україні.
40. Сутність і характерні риси місцевого самоврядування.
41. Моделі та ознаки місцевого самоврядування.
42. Територіальна громада.

43. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: місцевий референдум, громадські ради, загальні збори громадян за місцем проживання.
44. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: місцеві ініціативи, громадські слухання, робота органів самоорганізації населення.
45. Волонтерська діяльність.
46. Роль ЗМІ у функціонуванні громадянського суспільства. Функції ЗМІ.
47. Свобода слова та цензура.
48. Суспільні медіа та їхня місія в демократичному суспільстві.
49. Маніпуляції в медіапросторі.
50. Сутність і ознаки пропаганди.
51. Сутність та ознаки політичних партій.
52. Функції й типологія політичних партій.
53. Поняття партійної системи. Типологія партійної системи за Дж. Сарторі.
54. Вибори як інструмент демократії.
55. Типи виборчих систем.
56. Етапи виборчого процесу.
57. Структура та функції громадських організацій.
58. Молодіжні громадські організації.
59. Вплив громадських організацій на владу.
60. Громадські рухи.
61. Особливості та цілі зовнішньої політики.
62. Функції та засоби зовнішньої політики.
63. Глобалізаційні та міграційні процеси у світі.
64. Глобальні проблеми сучасності.
65. Співпраця України з міжнародними організаціями.
66. Історія та сьогодення європейської спільноти.
67. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів.
68. Економічна культура людини на сучасному етапі розвитку суспільства.
69. Соціально-економічні права і свободи людини в умовах ринкових відносин.
70. Соціальний захист населення України.

ЗМІСТ

Вступ.....	С. 3
Тематика лекційних занять.....	С. 4
Плани практичних занять.....	С. 6
Тема 1. Структурні характеристики сучасного суспільства.....	С. 6
Тема 2. Держава як форма організації суспільства.....	С. 10
Тема 3. Демократія в сучасному світі.....	С. 15
Тема 4. Права і свободи людини. Політична соціалізація громадян.....	С. 19
Тема 5. Громадянське суспільство.....	С. 23
Тема 6. Місцеве самоврядування. Роль засобів масової комунікації у функціонуванні громадянського суспільства.....	С. 27
Тема 7. Політичні партії та громадсько-політичні організації і рухи. Виборча система.....	С. 32
Тематика самостійної роботи.....	С. 38
Тема 1. Предмет, принципи і завдання громадянської освіти.....	С. 38
Тема. 2. Міжнародні відносини та світова політика. Україна в контексті європейських інтеграційних процесів.....	С. 39
Тема 3. Людина в ринковій економіці.....	С. 44
Рекомендована літератури.....	С. 46
Інформаційні ресурси.....	С. 50
Додаток А – Вимоги до написання реферату.....	С. 51
Додаток В – Питання до заліку з курсу «Громадянська освіта».....	С. 52